

ULUSLARARASI KURULUŞLARIN AFETLERE YÖNELİK SOSYAL YARDIM VE SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİNİN İNCELENMESİ¹

Arş. Gör. Fatih ALTUN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi

Öz

Afetler çoğu zaman meydana geldiği şehrin ve ülkenin kendi imkânları ile başa çıkabileceğinden çok daha fazla soruna sebep olmaktadır. Bu nedenle ülkeler afetler sonrası zararları giderebilmek için uluslararası desteğe ihtiyaç duyabilmektedirler. Dünya genelinde afetlere yönelik müdahalelerde ön plana çıkmış uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan bazıları afetlere yönelik sosyal yardım ve hizmet faaliyetleri ile doğrudan ilgilidir. Bazı kuruluşlar ise asıl kuruluş amaçları başka olmakla birlikte afetlere yönelik faaliyetler de sürdürmektedirler. Bu çalışmada küresel bir bakış açısı ile uluslararası kuruluşların afetler bağlamındaki faaliyetlerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Afetler, Sosyal Hizmet, Sosyal Yardım.

Examination of Social Assistance and Social Service Activities of International Organizations for Disasters

Abstract

Disasters often cause huge problems which exceed the capacities of the city and the country in dealing with their results. For this reason, countries may need international support to mitigate the damages of disasters. There are some leading organizations in disaster-response interventions throughout the World. Some of these organizations are directly related to social assistance and service activities for disasters while some others provide services for disasters as a side activity since their main purpose of establishment differs. In this study, international organizations will be involved in disaster-related activities from a global point of view.

Key Words: Disasters, Social Service, Social Assistance.

¹ Bu çalışma yazarın yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Giriş

Gerek doğal nedenlerden gerekse insan kaynaklı sebeplerden meydana gelen afetlerin başta fiziksel olmak üzere ekonomik, sosyal açılardan ortak sonuçları olmaktadır. Bu ortak sonuçların yol açtığı zararlar afetin şiddetine göre uluslararası yardım almadan telafi edilemeyecek boyutlarda olabilmektedir.

Dünya’da afetlere yönelik yardım faaliyetlerinde önemli yere sahip kuruluşlar mevcuttur. Bu kuruluşlardan ön plana çıkanlar çalışmada yer bulacak olup, bunlardan ilk ikisi Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluşlar olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA)’dir. İnceleyeceğimiz bir diğer önemli kuruluş ise kuruluş amacı itibariyle askeri bir organizasyon olan, ancak barış zamanlarında afetlere yönelik faaliyetler de yürüten Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)’dur. Son olarak Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Hareketi’nin afetlere yönelik gerçekleştirdiği sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri incelenecektir. Sivil Toplum Örgütleri bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Ülkeler gelişmek ve kalkınmak için yıllar süren çabalar sarf etmektedirler. Ancak şiddet, çatışmalar ve afetler gibi elde edilen kalkınmayı ortadan kaldıracak hatta fakirlik ve eşitsizliği daha da attırabilecek tehditler mevcuttur. Yapılan araştırmalarda elde edilen bulgulara göre doğal afetlerin % 90’ı gelişmekte olan ülkelerde meydana gelmekte bu nedenle sosyo-ekonomik maliyetlerin giderek arttığı bu ülkelerin bu tür tehlikelere karşı savunmasızlığı artmaktadır. Dolayısıyla mevcut durum devam ederse ve gerekli tedbirler alınmazsa, gelecekte daha fazla can kaybı ve fiziksel kayıp ile çevresel kaynakların azalması ile karşılaşılabilir. Bu kayıplar da uzun yılların birikimi olan başarıları ve kalkınma faaliyetlerine harcanan mali kaynakları zarara uğratacaktır.²

Birleşmiş Milletler, sosyal yardımlar ve hizmetler başta olmak üzere insani yardımlar ve müdahaleler konusunda küresel çapta projeler üreten ve uygulamalarda bulunan en önemli

² Alfredo Witschi-Cestari, “Acil Durum Yönetimine UNDP Açısından Bakış,” **Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu**, Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Yay., Kasım 2002, s. 33.

uluslararası kuruluşlardan biridir.³ Birleşmiş Milletler ya da kısaca BM, 24 Ekim 1945'te kurulmuş dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası ekonomik, toplumsal ve kültürel işbirliği oluşturmak için kurulan uluslararası bir örgüttür. BM kendini “adalet ve güvenliği, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği uluslararası tüm ülkelere sağlamayı amaç edinmiş küresel bir kuruluş” olarak tanımlamaktadır. Uluslararası ilişkilerde, kuvvet kullanılmasını evrensel düzeyde yasaklayan ilk antlaşma BM Sözleşmesi'dir.⁴ BM bir hükümet organı veya kanun koyucu değildir ama üyelerinin kapasitelerini geliştirmek için yol gösterici ve geliştirici politikalar üretir. BM üyesi hiçbir egemen devlet bu politikaları uygulamak zorunda değildir. Ancak BM'nin küresel hedefleri ve ülkeler ile yaptığı işbirliği sonucu doğal bir süreçte politikaları önem görmekte ve kabul edilmektedir.⁵

BM bağlı kuruluşları, bağışçıları ve sivil toplum örgütleri ile birlikte afetlere yönelik, donanım ve destek malzemeleri başta olmak üzere, iletişim ve ulaşım desteği ile sosyal yardımlar sağlamaktadır.⁶ Afetlere karşı ekonomik, sosyal ve fiziksel anlamda savunmasızlığın giderek artması, BM'nin de dikkatlerinden kaçmamıştır. BM bu artışın sebeplerini;⁷

- Yetersiz fiziksel altyapı
- Çevresel kaynakların azalması ve yanlış yönetim
- Uygun olmayan arazi mülkiyeti ve toprak kullanımı
- Nüfusun afete duyarlı bölgelerde yoğunlaşması
- Kronik yoksulluk
- Sosyal ve ekonomik dışlanma
- Hızlı kentleşme ve nüfus artışı
- Yanlış planlama
- Zayıf idari kontrol sistemleri
- Sivil çatışmalar ile ekonomik geçiş durumları şeklinde sıralamaktadır.

Tüm bu maddelerden çıkarılabilecek sonuç, doğal ya da insan kaynaklı afetlerdeki kayıplar ile kalkınma sorunlarının çözülememiş olması ile arasında doğrudan bağlantı olmasıdır. Bu

³ Sigrun Skogly, “Is There a Right Not To Be Poor?” **Human Rights Law Review**, Vol. 2, No: 1, 2002, p. 59.

⁴ UN, “The UN in Brief,” (Çevrimiçi) <http://www.un.org/Overview/uninbrief/>, 23 Aralık 2016.

⁵ George D. Haddow and Jane A. Bullock, **Introduction to Emergency Management**, Third Edition, USA, Elsevier Pub., 2011, p. 256.

⁶ Haddow and Bullock, **a.g.e.**, p. 259.

⁷ Cestari, **a.g.e.**, s. 33.

kayıplar yoksulluğun köklü problemlerinin çözümüne yönelik faaliyetleri sekteye uğratmakta ve kalkınma temelini zayıflatmaktadır.⁸

Bahsi geçen sorunların çözümü noktasında BM Kalkınma Programı (UNDP) devreye girmektedir. UNDP'nin afetlerin azaltılması, önlenmesi ve afetlere hazırlıklı olma ile ilgili ulusal kapasitelerin güçlendirilmesi için yakın işbirliği içinde olduğu birimler vardır. Bunlar, BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA), Dünya Sağlık Örgütü (WHO/PAHO), BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) veya Dünya Gıda Programı (WFP) gibi kuruluşlar ile Kızılay ve Kızıllaç gibi ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarıdır.⁹

1997 yılında BM Reform Programı kapsamında yapılan değişiklik ile OCHA sorumluluğunda bulunan afet ve krizlere yönelik önleme ve iyileştirme faaliyetleri resmen UNDP'ye devredilmiştir. UNDP, bu faaliyetleri yeniden organize edip şekillendirmiştir. Buna göre UNDP ilgileneceği konuları; afetlere yönelik zarar azaltma ve iyileştirme faaliyetleri, çatışmaları önlemek ve barışı sağlamak, adalet ve güvenlik sektöründe reform çalışmaları olarak belirlemiştir.¹⁰

UNDP'nin görevi, afetler nedeniyle ortaya çıkan can kayıplarını azaltmak, bunun yanı sıra afet sonrası iyileştirme çalışmaları yapmaktır. Diğer bir açıdan sosyal yardım ve hizmetlerin gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu bakımdan UNDP, insani kalkınmanın güçlendirilmesi ve sürdürülebilir olmasını sağlamak amacındadır.¹¹ Afetler sonrasında hükümetler UNDP'den yeniden yapılanma için yardım isterler. Bu kapsamda UNDP insani yardım kuruluşları ile işbirliği halinde afet bölgesinde zarar giderme ve yeniden yapılandırma faaliyetleri yürütür.¹² UNDP afetlere yol açabilecek çevre tahribatlarına karşı da önleyici faaliyetler gerçekleştirmektedir.¹³ UNDP, afetlerde ekonomik güvenlik, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, insan ve toplum güvenliği ile politik güvenliği sağlamaya yönelik çalışmaları ile ön plana çıkmaktadır. Tüm bu güvenlik unsurları sosyal yardımlar başta olmak üzere zarar giderme ve

⁸ A.e., s. 34.

⁹ K. Bradley Penuel and Matt Statler, **Encyclopedia of Disaster Relief**, Volume 2, London, UK, Sage Pub., 2011, p. 710.

¹⁰ Damon P. Coppola, **Introduction to International Disaster Management**, Second Edition, USA, Elsevier Pub., 2011, p.569.

¹¹ Cestari, a.g.e., s. 34.

¹² United Nations, **Basic Fact about United Nations**, New York, United Nations Pub., 2011, p. 240.

¹³ Kevin Watkins, **The Oxfam Poverty Report**, UK, Oxfam Pub., 1995, p. 120.

yeniden yapılandırma çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yürümesi için hayati önem taşımaktadır.¹⁴

İnsani kalkınma üzerine bir vizyona sahip olan UNDP'nin faaliyetleri sadece ekonomik büyüme ya da küçülme üzerine odaklanmış olmayıp, toplumun bütün alanlarda potansiyelini arttıracak ve tüm ilgi alanlarına yönelik kalkınmayı sağlayacak stratejilere göre şekillenmektedir.¹⁵ UNDP'nin planlarının genel çerçevesinin ayrılmaz parçası afetlere ve krizlere yönelik önleyici ve zarar azaltmaya yönelik çalışmalar yaparak insani kalkınmaya katkı sunmaktır. Afetlere yönelik kurtarma ve iyileştirme faaliyetlerinin temel amacı can ve mal kaybını azaltmak ve sürdürülebilir insani gelişmeyi sağlamaktır.¹⁶ UNDP'nin faaliyetleri ortaklık çerçevesinde yürütülmekte olup destek verdiği ülke hükümetleri ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde önleme ve iyileştirme çalışmaları yapmakta ve bu kapsamda eğitimler de vermektedir.¹⁷

UNDP'nin afet azaltma ve afet sonrası iyileştirme çalışmaları yapmasının temel dayanağı, Dünya Doğal Afetlerinin Azaltılması Konferansı'nda karara bağlanan Yokohama Stratejisi ve Eylem Planı'dır. Bu Plan'a göre doğal, çevresel ve teknolojik tehlike riskini ve bu tehlikelere karşı korunmasızlığı azaltmak öncelikli amaçtır. Sosyal yardım ve hizmetler kapsamına girebilecek amaç ise bu eylem planındaki sosyal ve ekonomik yoksunluğu azaltmaya özel önem gösterme kararıdır. Can kayıplarının en az düzeye indirilmesi ve geniş kapsamlı kalkınma kazanımlarının korunması da UNDP'nin amaçlarındandır.¹⁸

UNDP'nin yürüttüğü afet yardım faaliyetleri öncelikle afet riskinin azaltılmasına odaklıdır. Bu bağlamda UNDP afet riskine karşı farkındalık ve bakış açısı oluşturulmasına yardımcı olur. İnsan kaynağı, maddi ve teknik destek ile yasal kapasitenin geliştirilmesi için destek olup sivil toplumun hazırlık faaliyetlerine katılmasını teşvik eder. Afet riskini azaltmak ve hazırlıkların etkin yürütülmesi için gerekli koordinasyonu sağlamak ve işbirliği sistemleri geliştirmek amaçları arasındadır.¹⁹

¹⁴ Andrew E. Collins, **Disaster and Development**, USA, Routledge Pub., 2009, p. 99.

¹⁵ Jack Pinkowski, **Disaster Management Handbook**, New York, USA, CRC Press, 2008, p. 486.

¹⁶ UN, **Yearbook of United Nations: 2000 Edition**, USA, Un Pub., 2002, p. 19.

¹⁷ I. Sundar and T. Sezhiyan, **Disaster Management**, New Delhi, India, Sarup&Sons Pub., 2007, p. 164.

¹⁸ Cestari, **a.g.e.**, s.35.

¹⁹ K. Bradley Penuel and Matt Statler, **Encyclopedia of Disaster Relief**, Volume 2, London, UK, Sage Pub., 2011, p. 709.

UNDP, afetlerin azaltılması ve afetler sonrası yapılacak sosyal yardım ve hizmet kapsamına da girebilecek afetlerin zararlarının giderilmesine yönelik çalışmalarında başarılı olabilmek için aşağıdaki çevreler ile yakın işbirliği yapılması gerektiğini kabul etmektedir:²⁰

- Uluslararası ve hükümetler arası örgütler
- Bilim çevreleri
- Kamu ve özel sektörler
- Siyasi ve sivil toplum örgütleri

UNDP, yukarıda sayılan çevreler ile tam koordinasyonun ancak hükümetlerin desteği ile ve hükümetlerin hedef ve önceliklere uyum sağlaması ile olacağı görüşünü benimsemektedir. Bu bağlamda BM ile hükümetler arasında, etkin koordinasyon, güvenilir önlem, etkin hazırlık ve zamanında ve doğru yardım dağıtımı konularında etkin işbirliği sağlanması için çalışmalar gerçekleştirilmektedir.²¹ UNDP bu kapsamda 7 Şubat 2014 tarihinde Başbakanlık AFAD ile işbirliği protokolü imzalamıştır. Bu protokol ile UNDP ile Türkiye arasında ortak çıkar alanlarının genişletilmesi afet ve acil durum yönetimi konusunda bilgi ve tecrübe paylaşımı, ulaştırma, iletişim ve teknoloji alanlarında bilgi paylaşımı ve bütünleşik afet ve acil durum yönetiminin desteklenmesi hedeflenmiştir.²²

UNDP 2012 yılında yayınladığı bir rapor ile kriz ve afetlerden etkilenmiş ülkelerde yürüttüğü faaliyetleri kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu rapora göre UNDP afet ya da krizlere yönelik önleme iyileştirme faaliyetlerini yerel ve uluslararası ortaklar ile yürütmekte olup 3 temel aşama halinde gerçekleştirmektedir. Bunlardan ilki “geçim dengeleme” çalışmalarıdır. Bu aşamada amaç afet ya da krizden sonrası acil olarak toplumun geçimini sağlayacak istihdamın oluşturulması ve iyileştirme çalışmalarına başlanmasını sağlamaktır. Yine bu aşamada krizden ya da afetten etkilenen toplumun temel alt yapısının yeniden inşa edilmesi, enkaz kaldırma çalışmaları ve zarar azaltma çalışmaları yapılmaktadır. İkinci aşama ise “yerel ekonomik iyileştirme ve yeniden bütünleşme” aşamasıdır. Bu aşama ekonomik düzenin yeniden kurulmaya başlanarak iş kurma faaliyetlerinin başladığı aşama olup hayatın normale dönmesi için başta gençler ve kadınlar olmak üzere toplumun yeniden bütünleşmesinin sağlanması çalışmaları yapılmaktadır. Son aşama ise “uzun dönem iyileştirme ve büyüme” aşaması olup

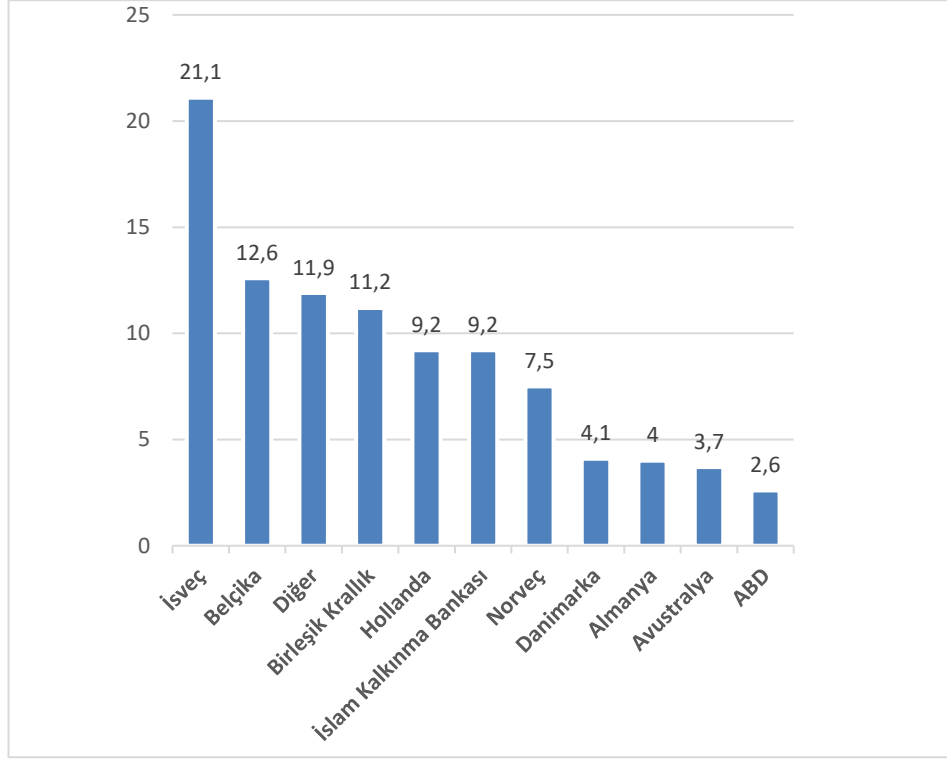
²⁰ Cestari, a.g.e., s. 35.

²¹ A.e., 36.

²²AFAD, “UNDP ile İşbirliği Protokolü İmzalandı,” (Çevrimiçi) <https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=2709>, 17 Mart 2017.

bu aşamada BM Sermaye Geliştirme Fonu (UNDCF)'nin de desteği uzun dönemli yeniden yapılanma ve büyümeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır.²³

Grafik 1: 2012 Yılında UNDP Güven Fonu'na Yapılan Bağışlar (Milyon Dolar)

Kaynak: UNDP, Preventing Crisis Enabling Recovery, Review of UNDP's Work in Conflict and Disaster-Affected Countries, New York, UNDP Pub., 2012, p. 71.

UNDP afetler ve krizlere yönelik yaptığı önleme ve iyileştirme çalışmalarını “Kriz Önleme ve İyileştirme için Tematik Güven Fonu” adlı fondan ve kendi ana kaynaklarından karşılamaktadır.

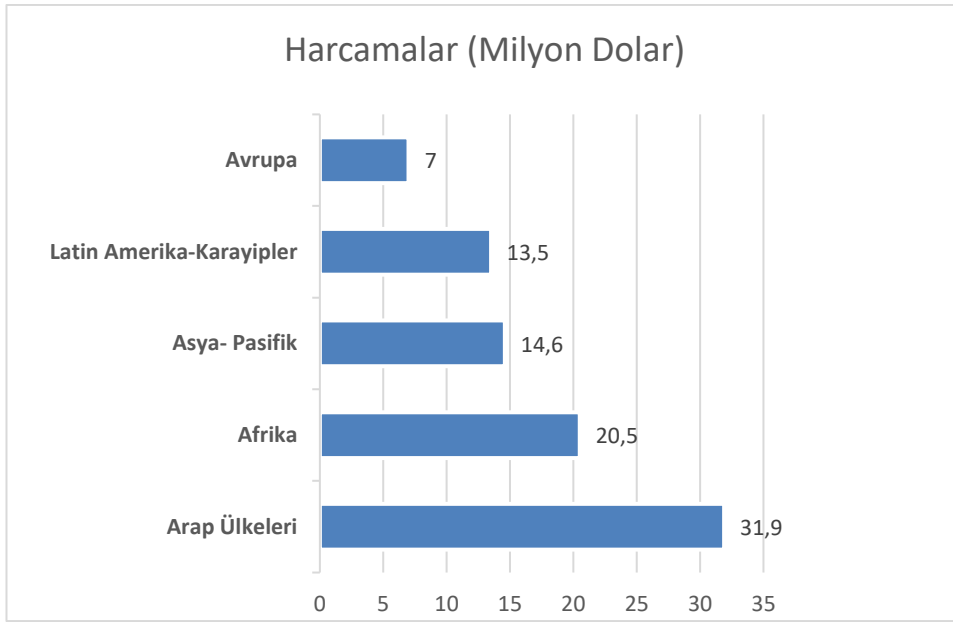
2012 yılında bu fona dünyanın çeşitli ülkelerinden ve bazı kuruluşlardan toplam 97,2 milyon dolar bağış yapılmıştır. 2012 yılında bu fona en çok katkıda bulunan 10 bağışçı grafik 1’de gösterilmiştir. Grafik 1’den de anlaşılacağı üzere en çok bağışı 21,1 milyon dolar ile İsveç gerçekleştirmiştir, İsveç’i 12,6 milyon dolar ile Belçika ve 11,2 milyon dolar ile Birleşik Krallık takip etmektedir. UNDP 2012 yılında afet ve krizlere yönelik önleme ve iyileştirme çalışmalarına kendi ana kaynaklarından 35 milyon dolar ayırmış, böylece hem güven fonunda toplanan bağış ile birlikte UNDP’nin afetlere ve krizlere yönelik faaliyetlere ayırdığı bütçe

²³ UNDP, *Preventing Crisis Enabling Recovery, Review of UNDP's Work in Conflict and Disaster-Affected Countries*, New York, UNDP Pub., 2012, p. 50.

toplamda 132,2 milyon doları bulmuştur. Her iki kaynaktan oluşan bu paralar dünyanın 97 farklı ülkesine gitmiştir.²⁴

Pratik sahaya bakıldığında UNDP Afganistan, Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Fiji, Guyana, Haiti, Kenya, Pakistan, Somali, Uganda ve Filistin' kapsayan 15 kriz ve afet sonrası milyonlarca insanı kapsayan acil müdahale ve yardım faaliyetlerinde bulunmuştur.²⁵ Örneğin Pakistan'da 2010 yılında meydana gelen deprem sonrası UNDP'nin Pakistan hükümetine verdiği destekler ile 1,3 milyon insana geçici acil iş sağlanarak toplum için çalışmaları sağlanmıştır. Bu insanlar temizlik, enkaz kaldırma, altyapının yeniden inşası gibi işlerde çalışmışlardır. Yine 2010 yılında Haiti'de meydana gelen depremden sonra 50 bin insandan oluşan bir ekip kurarak 10 milyon metreküpten fazla enkaz kaldırma çalışması gerçekleştirmiştir. Bu deprem sonrasında 300,000 bin kişi UNDP'nin verdiği destekler ile iyileştirme ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinde istihdam edilmişlerdir.²⁶

Grafik 2: UNDP'nin Bölgelere Göre Yaptığı Harcamalar (2012)

Kaynak: UNDP, Preventing Crisis Enabling Recovery, Review of UNDP's Work in Conflict and Disaster-Affected Countries, New York, UNDP Pub., 2012, p. 73.

UNDP dünyanın değişik bölgelerinde 100'e yakın ülkede kriz ve afetlere yönelik önleme ve iyileştirme faaliyetleri kapsamında harcamalar yapmaktadır. 2012 yılında yapılan harcamaların dağılımı Grafik 2'de gösterilmiştir. Buna göre Arap Baharı'nın da etkisiyle en çok harcamanın

²⁴ UNDP, a.g.e., p. 71.

²⁵ A.e., p. 51.

²⁶ A.e.

Arap ülkelerine yönelik olduğu görülmektedir. Arap ülkelerini gıda ve temiz su sorunlarının olduğu Afrika ülkeleri ve afetlere maruz kalan Asya ülkeleri izlemiştir. Yapılan harcamalar 97,1 milyon doları güven fonundan ve 34,1 milyon doları UNDP'nin kaynaklarından olmak üzere toplam 131,2 milyon doları bulmuştur. Bu harcamalar arasında afetlere yönelik önleme ve iyileştirme çalışmalarına harcanan tutar 13 milyon doların üzerindedir.²⁷

BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA)

Afetlere yönelik faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar arasından ele alacağımız bir diğer kuruluş ise yine UNDP gibi BM bünyesinde kurulan İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA)'dir.

OCHA BM'nin doğal ve insan kaynaklı afetlere yönelik faaliyetlerinin yönetimi ve koordine edilmesinden sorumlu kuruluşudur. OCHA faaliyetlerini yürütürken UNDP, WHO, UNICEF veya WFP gibi kuruluşlar ile Kızılay ve Kızıllaç gibi ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halindedir.²⁸

OCHA 1998 yılında kurulmuş olup BM'nin afet yardım programları ve politikalarını belirlemektedir. Özellikle afet sonrasında hükümetlerin müdahale kapasitesini aşan durumlarda devreye girmektedir. OCHA afet yönetim sistemi ile yerel ihtiyaçları tespit eder, çeşitli yardım yöntemleri belirler, sağlanan kaynakların izlenmesini gerçekleştirir.²⁹ OCHA kapsamında uluslararası açıdan afet müdahalesi ve yardımında aşağıdaki ilkeler geçerlidir:³⁰

- ❖ Tüm yardımlar afetten etkilenen ülkenin talebi üzerine ve o ülkeyi destekleyecek şekilde yapılmalıdır.
- ❖ Aynı zamanda OCHA Genel sekreteri olan Acil Durum İyileştirme Koordinatörü, BM Genel Temsilciliği tarafından uluslararası yardım ve desteğin koordine edilmesiyle görevlendirilir.
- ❖ İki taraflı yardımlar önceliklidir. (BM Birimleri ve uluslararası örgütler ilgili afet yardım operasyonunun kapsamında rol oynar.)

²⁷ UNDP, **a.g.e.**, p. 73.

²⁸ S. William A. Gunn, **Dictionary of Disaster Medicine and Humanitarian Relief**, New York, Springer Pub., 2013, p. 167.

²⁹ Gavin Smith, **Planning for Post-Disaster Recovery: A Review of the United States Disaster Assistance Framework**, USA, Peri Pub., 2011, p. 209.

³⁰ Thomas PETER, "Acil Durum Yönetimine OCHA-INSARAG Açısından Bakış," **Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu**, Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Yay., Kasım 2002, s. 41-42.

- ❖ Doğal afetler, bir anda birçok şeye ihtiyaç duyulmasına, alt yapının ciddi şekilde zarar görmesine, iletişim kanallarının sekteye uğramasına, yerel idarelerin kapasitesinin kayba uğraması nedeniyle müdahale güçlerinin azalmasına ve afetten etkilenen ülkenin karşılıklı ve uluslararası destek patlaması ile karşılaşmasına sebep olmaktadır. Bunlar doğal afetlerin en büyük özellikleridir ve uluslararası kaynak ve yardım sağlanmasında medyanın önemli bir rolü olduğu kabul edilmektedir.

Afetten sonra, etkilenen ülkenin OCHA' dan yardım talep etmesi üzerine, son durum ve öncelikli ihtiyaçlar hakkında bilgi almak üzere afetten etkilenen ülkenin Daimi Koordinatörlüğü ile bağlantıya geçer ve Daimi Koordinatör afetten etkilenen ülkenin hükümeti ile yakın işbirliği içinde faaliyet yürütür. OCHA durum raporlarıyla afetin boyutu, son durumunu, yapılan sosyal yardımları, belirlenen öncelikli ihtiyaçları uluslararası kamuoyu ile paylaşır.³¹ OCHA her çeşit afetten sonra yürüttüğü faaliyetlerde alan çalışmalarını BM Afet Değerlendirme ve Koordinasyon (UNDAC) ekipleri aracılığı ile gerçekleştirir. Bu ekipler kaliteli ve özel eğitilmiş olup PAHO/WHO üyesi ülkelerden oluşur. Bu ekipler afetin hemen sonrasında harekete geçer ve operasyonları PAHO/WHO afet ekipleri ile birlikte yürütür.³² OCHA'nın afetlere yönelik faaliyetlerini sürdüren bir diğer alt kuruluş da Uluslararası Arama Kurtarma Danışma Grubu (INSARAG)'dur. Bu kuruluş, 1988 yılında gerçekleşen Ermenistan Depremi'ne müdahalede bulunan uluslararası arama kurtarma ekiplerinin işbirliği yapması ile kurulmuş olup BM'nin arama kurtarma faaliyetlerini koordine eden bir ağ niteliği taşımaktadır.³³

Öte yandan OCHA, uluslararası yardım ve müdahale faaliyetlerini 3 seviyede koordine eder:³⁴

- Müdahale ve yardımda bulunan ülke ve örgütler arasında, ulusal seviyede,
- Afetten ülkenin başkentinde ülke seviyesinde,
- Afet bölgesinde,

Afet bölgesinde etkin bir koordinasyonun sağlanması için OCHA tarafından çeşitli araçlar geliştirmiştir. Bu araçlar;³⁵

³¹ Peter, **a.g.e.**, s. 42.

³² Pan American Health Organization, **NATURAL DISASTERS: Protecting the Public's Health**, USA, PAHO Scientific Publication No. 575, 2000, p. 83.

³³ Haddow and Bullock, **a.g.e.**, p. 265.

³⁴ Peter, **a.g.e.**, s. 42.

³⁵ **A.e.**

- ❖ Hazırlığı sağlamak için 24 saat görev sistemi,
- ❖ Uluslararası tarafları bilgilendirmek için durum raporları,
- ❖ Belirlenen ihtiyaç ve önceliklere dikkati çekmek için bağış toplantıları,
- ❖ Acil ihtiyaçları karşılamak için acil nakit hibesi,
- ❖ Afet yönetim kapasitesi ve askerî imkânların veri tabanı,
- ❖ Alandaki değerlendirme ve değerlendirme kapasitesinin acilen sağlanması için UNDAC ekibi,
- ❖ Afetin yol açtığı çevresel tehditlerin olması halinde gerekli önlemleri başlatmak üzere çevre uzmanları şeklindedir.

OCHA 2012 yılında 50'den fazla ülkede afetler ve krizler sonrası sosyal yardım ve hizmetleri de kapsayan insani yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu faaliyetleri BM'nin diğer kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, hayır kurumları ve özel şirketler olmak üzere yüzlerce ortak organizasyon ile gerçekleştirmiştir. Bu yardım faaliyetleri toplam 54 milyon insana ulaşmış olup 477 milyon dolarlık bir yardım kaynağı kullanılmıştır.³⁶

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

Askeri örgütlerin afetlere yönelik müdahalelerde bulunması militarizm ideolojisi ile ilişkilendirilmektedir. Fakat askeri örgütlerin afet müdahalesi birçok farklı temele dayanmaktadır. Askeri örgütler insan gücü ve imkânları bakımından çok geniş kaynaklara sahiptir ve hükümetlere yardım edebilecek potansiyele sahiptirler. Hükümetler destek istediğinde askerler sivil yetkililere destek olabilmektedirler.³⁷

Askeri örgütlerin afetlere müdahale sebeplerinden birisi güvenlidir. Çünkü birçok büyük çaplı afet aynı zamanda çatışmaların ve şiddetin hüküm sürdüğü bölgelerde meydana gelmektedir. Diğer bir neden ise pek çok devlet yöneticisinin ulusal ve uluslararası afetlere müdahale konusunda askerlerin rolünün artmasını istemesidir. Ayrıca yardım faaliyetlerine katılmak askeri örgütlerin imajına olumlu katkı yapmaktadır.³⁸ Bir başka açıdan değerlendirildiğinde ise askeri örgütlerin müdahalesi diğer kuruluşlara oranla daha ekonomik olmaktadır. Yine bir başka neden olarak özellikle büyük çaplı afetlerde ilk müdahaleyi gerçekleştirmesi gereken

³⁶ BM OCHA, **Annual Report**, 2012, p. 38.

³⁷ William A. Anderson , “Military Organizations in Natural Disasters: Established and Emergent Norms,” **American Behavioral Scientist**, 1970, V. 13, p. 415.

³⁸ Charles-Antoine Hofmann and Laura Hudson, “Military Responses to Natural Disasters: Last Resort or Inevitable Trend”, **Humanitarian Exchange Magazine**, 2009, September 44, p. 29.

yerel yetkililerin genellikle yetersiz kalmaları gösterilmektedir. Bu durum askeri örgütlerin müdahalelerde rol almasını zorunlu hale getirmektedir.³⁹ Afetler sonrası sosyal yardım ve hizmet müdahalesinin yapılması insani yardım kuruluşlarının temel görevi olup bu kuruluşlar askeri örgütlerden afet bölgesinde güvenliğin sağlanması bağlamında yardım faaliyetlerine destek vermelerini isteyebilirler ancak askeri örgütler yardım faaliyetlerinde insani yardım kuruluşlarının liderliğini kabul ederek görev almaları gerekmektedir.⁴⁰

Çalışmamız kapsamında yer verdiğimiz NATO, bir askeri örgüttür ancak barış zamanlarındaki görevlerinden biri de afetlere yönelik müdahalelerde bulunmaktır. NATO 12 üye ülke tarafından 4 Nisan 1949'da Washington'da kurulmuştur. NATO BM Şartnamesi'nin bağımsız ülkelerin bireysel ve toplu savunma konusundaki doğal haklarını teyit eden 51. Maddesi'ne göre kurulmuştur. İttifakın amacı; "Kuzey Atlantik sahasında barışçıl ve dostane ilişkileri" geliştirmektir. NATO konumu üye ülkelerin üzerinde olan hükümetler arası bir örgüttür.⁴¹ Afet ve acil durumlar sonrası NATO acil yardımlarda bulunabilmektedir. NATO bünyesinde çalışan doktorlar afetzedelere hizmet verebilmekte, mühendisler yeniden yapılanma çalışmalarında rol alabilmektedirler.⁴²

1953 yılında Hollanda ve Belçika'nın kuzeyinde yaşanan büyük sel felaketleri, NATO içerisinde askeri ve sivil imkânların barış zamanında da kullanılması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Barış zamanında meydana gelen bir afet halinde uluslararası yardımların nasıl organize edileceği konusunda NATO içerisinde başlayan tartışmalar, NATO'nun afetlere yönelik müdahale ve yardım politikasının köklerini oluşturmaktadır. Bu tartışmaların dayandığı ana nokta, savaş zamanında üye ülkelerinin savunması için oluşturulan birçok sivil koruma imkânlarının barış zamanında da kullanılabileceği düşüncesi olmuştur. Bu tartışmalar 1955 yılında meyvesini vermiş, gerekli düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. 1958 yılında ise bu düzenlemeler NATO politikası haline gelmiştir. Bu düzenlemeler BM ve Kızılhaç gibi uluslararası örgütlerin dikkatini çekmiştir. Başlangıçta NATO üyesi ülkelere yönelik yardım çerçevesi niteliği taşıyan politikalar, adı geçen uluslararası örgütlerin talepleri doğrultusunda daha geniş çapta uygulanması amacıyla birçok değişikliğe uğramıştır. 1995 yılına gelindiğinde

³⁹ Maurits Jochems, "NATO's Growing Humanitarian Role,"

(Çevrimiçi) <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/english/art4.html>, 22 Nisan 2017.

⁴⁰ Hofmann ve Hudson, *a.g.e.*, p. 30.

⁴¹ John C. Milloy, *The North Atlantic Treaty Organization, 1948-1957: Community or Alliance?*, Monreal, McGill-Queen's University Press, 2006, p. 172.

⁴² Jennifer Medcalf, *Going Global Or Going Nowhere?: NATO's Role in Contemporary International Security*, Germany, Peter Lang Pub., 2008, p. 154.

ortak ülkelerinde yardım talep ve teklif konusunda NATO üyeleri ile aynı haklara sahip olmalarına karar verilmesi ile söz konusu politikalarda önemli değişikliklere gidilmiş ve NATO bünyesinde Avrupa-Atlantik Acil Yardım Gücü oluşturulmuştur.⁴³ NATO'nun afetlere yönelik müdahale kapasitesini arttırmasının bir diğer sebebi de olası kimyasal, biyolojik ve nükleer terör saldırıları sonrası alması gereken roldür.⁴⁴

Avrupa – Atlantik Acil Yardım Gücü belirli temel ilkeler üzerinden hareket etmektedir.⁴⁵

- Birinci ilke, etkin bir afet yardımının sorumluluğu afetin meydana geldiği ülkenin sorumluluğundadır. Bu ilke, uluslararası afet yardımı alanında çalışan tüm uluslararası örgütlenmelerin de ilkesidir.
- İkincisi, uluslararası yardımın birincil rolü BM OCHA'ya aittir; çünkü NATO afetlerle ilgilenmek için oluşturulmuş bir yapı değildir.
- Üçüncüsü, Avrupa-Atlantik Yardım Gücünün afetlerdeki rolü, koordinasyondur. Bu gücün amacı afet yardım alanındaki uluslararası çalışmalarını koordine etmektir.
- Bir de faaliyetlerin gereksiz yere tekrarlanmasından kaçınmaktır. Çünkü uluslararası afet yardım koordinasyonu alanında çalışan birçok uluslararası kuruluş bulunmaktadır.

Avrupa – Atlantik Yardım Gücü'nün işlevi sadece alanında meydana gelen afet durumları değil, afet öncesi planlama ve afet sonrası analiz süreçlerinde de bilgi alış verişini sağlamak ve uluslararası afet yardım çalışmalarında birlikte çalışabilmenin önemini göz önünde tutarak, afet yardım bölgesinde, birlikte çalışabilirliği sağlamak ve teşvik etmektir.⁴⁶

NATO herhangi bir afet müdahalesinde yardım faaliyetlerine BM'nin özellikle de BM OCHA'nın ve afete maruz kalmış ülkenin yetkili makamlarının birlikte önderlik edeceğini kabul etmektedir. NATO bünyesinde kurulan 26 Müttefik ülke ve 20 ortak ülkeyi de kapsayan kısa adı EADRCC olan Avrupa-Atlantik Afet Yardımı Eşgüdüm Merkezi ittifakın krizlere yönelik temel müdahale mekanizmasıdır. NATO gerektiğinde bilgi almak için OCHA irtibat görevlisini de bünyesinde bulundurur.⁴⁷

⁴³ Eevert G.J. SOMER, "Acil Durum Yönetimine NATO Açısından Bakış," **Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu**, Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Yay. , Kasım 2002, s. 49-50.

⁴⁴ Frances L. Edwards and Friedrich Steinhäusler, **NATO And Terrorism: On Scene: New Challenges for First Responders and Civil Protection**, The Netherlands, Springer, 2007, p. 145.

⁴⁵ Somer, **a.g.e.**, s. 50.

⁴⁶ **A.e.**, s. 51.

⁴⁷ Jochems, **a.g.e.**

1950'lerden beri afetlere yönelik yardım faaliyetleri yürüten NATO 29 Ağustos 2005 günü ABD'de meydana gelen Katrina Kasırgası ve Güney Asya'da 8 Ekim 2005 tarihinde meydana depremden sonra Pakistan'da oynadığı rol ile afet müdahalesi konusunda ön plana çıkmıştır.⁴⁸

Katrina Kasırgası sonrası NATO hava ve deniz ikmal yeteneği ile nakliye operasyonları ile ön plana çıkmıştır. Yardımlar Almanya'nın Ramstein Hava üssünde toplanmış, yapılan bağışlar üsse kara ya da hava yoluyla ulaştırılmıştır. NATO bu yardımlar kapsamında Avrupa'dan ABD'ye 12 NATO kargo uçağı ile başta gıda ve ilk yardım malzemesi olmak üzere, tıbbi malzeme, jeneratör ve su pompaları dâhil olmak üzere toplam 189 ton yardım malzemesini afet bölgesine ulaştırmıştır.⁴⁹

NATO'nun yardım faaliyetleri ile ön plana çıktığı bir başka afet ise 2005 tarihinde Güney Asya'da meydana gelen deprem ve tsunamidir. 73 bin kişinin ölümü ve 70 bin kişinin yaralanmasına ve 4 milyondan fazla insanın evsiz kalmasına yol açan bu büyük afetten sonra Pakistan başlattığı yardım faaliyetleri için NATO'dan yardım istemiştir. NATO bu kapsamda deprem bölgesine 1700 ton yardım malzemesini ulaştırmıştır. 7 bin 500 hasta, yaralı ve evsiz deprem bölgesinden NATO helikopterleri ile taşınmıştır. Afet sonrası sağlık hizmetleri noktasında da NATO ekipleri önemli görevler üstelenmiş, bölgede kurulan hastane ile 5 bin hasta tedavi edilmiş yine gezici sağlık ekipleri tarafından 3 bin 500 hasta tedavi edilmiştir. İttifaka bağlı ekiplerin yaptığı çalışmalar ile günde binden fazla insana temiz su temin edilmiştir. Ayrıca günde sekiz bin kişinin ihtiyacını karşılayabilecek kapasite bir kaynak suyu dağıtım ve depolama sistemi tamir edilmiştir.⁵⁰ NATO Pakistan'a yaptığı yardımların önemli bölümünü Türkiye'deki depolarda tuttuğu malzemeler ile gerçekleştirmiştir.⁵¹

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi

Afetlere yönelik sosyal yardım ve hizmet müdahalelerinde bulunan bir diğer önemli yapı ise Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'dir. Hareket dil, din, ırk, sınıf ve siyasi görüş ayrımı yapmadan insani yardım faaliyetlerinde bulunmakta olup 3 ayrı kurumsal yapıyı bünyesinde barındırmaktadır. Bunlardan ilki silahlı çatışmaların kurbanlarının korunmasını amaçlayan Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)'dir. İkincisi her ülkede ayrı ayrı kurulan ulusal Kızılay ve Kızılhaç dernekleridir. Hareket bünyesindeki üçüncü kurumsal yapı ise ulusal derneklerin

⁴⁸ A.e.

⁴⁹ Jochems, a.g.e.

⁵⁰ A.e.

⁵¹ BBC Turkish, "Depreme NATO Yardımı,"

www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/10/051020_nato_quake.shtml, 30 Nisan 2017.

(Çevrimiçi)

koordinasyonunu sağlayan Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC)'dur.⁵²

Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)

ICRC faaliyetlerini Uluslararası İnsani Yardım Kanunu maddelerine dayandıran ve merkezi İsviçre'de olmak üzere 1863 yılında kurulan bağımsız bir insani yardım örgütüdür. Siyaset, din ve ideoloji konusunda bağımsız olduğunu belirtilmektedir. Hareketin temel ilklerinin yaygınlaştırmak ve şartları sağlayan yeni kurulmuş Ulusal Toplulukları tanıyan Uluslararası Komite vardır. Komite, Uluslararası İnsani Yardım Kanunu'nun izlenmesi ve tanıtılması yönünde çalışmalar yaparak, silahlı çatışmaların askeri ve sivil kurbanlarının korunmasını sağlar.⁵³

Bu kapsamda ICRC 2005 yılında Irak ve Lübnan'da savaştan etkilenen sivillere yönelik maddi değeri 39,5 milyon doları bulan yardımlar gerçekleştirmiştir. Bu yardımlar sivillere yönelik gıda ve ilaç desteği içermektedir. Bunun yanı sıra su ve kanalizasyon işleri de dâhil olmak üzere alt yapı çalışmalarını kapsamaktadır. Ayrıca 2006 yılında Lübnan'da 4 bin sivile 24 ton acil gıda yardımı ulaştırılmıştır.⁵⁴

ICRC asıl amacı silahlı çatışma kurbanlarına yardım olmakla birlikte afetlere yönelik insani müdahalelerde de bulunmaktadır. Örneğin Aralık 2004'te Güney Asya'da meydana gelen tsunami sonrasında komite Endonezya'da bin 800 aileyi kapsayan acil gıda ve ilaç yardımı yapmıştır. Tsunamiden etkilenen bir başka ülke olan Sri Lanka'da acil gıda, kıyafet ve ilaç yardımında bulunmuş, bölgede yapılan iyileştirme faaliyetlerine destek vermiştir. Bu kapsamda ICRC Endonezya'da maddi değeri toplam 31,4 milyon dolar Sri Lanka'da ise 26,9 milyon doları bulan yardım gerçekleştirmiştir.⁵⁵

ICRC'nin faaliyetleri günümüzde Afganistan'da yoğunlaşmaktadır. ICRC hem uluslararası askerler hem Afgan ordusu hem de silahlı muhaliflere yönelik ilk yardım ve destek faaliyetleri yürüttüğünü belirtmektedir.⁵⁶

⁵² Coppola, **a.g.e.**, p. 511.

⁵³ **A.e.**, p. 512.

⁵⁴ David P. Forsythe and Barbara Ann J. Rieffer-Flanagan, **The International Committee of the Red Cross: A Neutral Humanitarian Actor**, New York, Routledge Pub., 2007, p. 99.

⁵⁵ **A.e.**

⁵⁶ David MacGarty and David Not, **Disaster Medicine: A Case Based Approach**, London, Spinger Pub., 2013, p. 67.

Öte yandan misyonu gereği tarafsız olması gereken ICRC'nin bazı kararları tartışma konusu olmuştur. 2012 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Kızılayı ile Güney Kıbrıs Kızılhaçı eş zamanlı olarak üyelik başvurusunda bulunmuş Kuzey Kıbrıs Türk Kızılayı'nın başvurusu reddedilirken ICRC Kıbrıs Adası'nın tek temsilcisi olarak Güney Kıbrıs Kızılhaçı'nı kabul edilmiştir. Bu karar başta KKTC ve Türkiye olmak üzere İslam ülkelerinin ulusal dernekleri tarafında tepkiyle karşılanmış, karar hukuksuz ve politik bulunmuştur. Bu karar ile ICRC'nin tarafsızlığı tartışmaya açılmıştır.⁵⁷

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC)

IFRC neredeyse dünyanın bütün ülkelerinde faaliyet göstermekte olup Kızılay ve Kızılhaç derneklerinin bir araya gelerek oluşturduğu bir üst örgütlenmedir. Dünya'nın din, dil, ırk, sınıf ve politik görüş ayrımı yapmadan destek sağlayan en büyük insani yardım organizasyonudur. Merkezi İsviçre'de olan IFRC 1919 yılında kurulmuş olup günümüzde 100 milyona yakın gönüllüsü ve 200'e yakın üyesi bulunmaktadır.⁵⁸ IFRC faaliyetlerini dört temel alanda yürütmektedir. Bunlar insani yardım, afet müdahalesi, afet hazırlığı ve toplum sağlığıdır. IFRC afetlere yönelik yardımlarını yerel toplumun kendi müdahale kapasitesini geliştirecek biçimde işbirliği halinde yürütmektedir.⁵⁹

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay dernekleri başlangıçta savaş zamanında yaralılara ve hastalara hizmet eden askeri tıp personeline yardım etmek amacıyla kurulmuştur. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra faaliyet kapsamını geliştirmiş, savaş ve çatışmalar sonrası ortaya çıkan tahribatlara yönelik acil tıp ve toplumsal ihtiyaçlara yönelik yaygın hizmetler verebilecek bir hal almıştır. Gelişen süreçte derneklerin çalışma alanları mediko-sosyal hizmetlere yönelmiştir. Bu bağlamda hastane kurma, hemşire eğitimi, çocuk bakımı, halk sağlığı eğitimi programları, ambulans hizmetleri, arama kurtarma ekipleri oluşturma faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Sosyal hizmetler açısından önemli olan bir gelişme ise yaşlı ve özürlü bakıma yönelik hizmetlere de yer vermeye başlamalarıdır. Yine bu kapsamda uyuşturucu bağımlılığı, işsizlik ve suç gibi yeni sosyal problemlere de eğilmeye başlamışlardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yeni kurulan ulusal dernekler sosyal refah alanında çalışmalar yaparak, bebek

⁵⁷ Kızılay, "Genel Başkan Akar: ICRC Tarafsızlığını Yitirdi" (Çevrimiçi) http://new.kizilay.org.tr/kurumsal/ghaber_yazdir.php?t=1181, 05 Mayıs 2017.

⁵⁸ Florian Pohl, **Modern Muslim Societies**, New York, Marshall Cavendis Corporation, 2011, p. 138.

⁵⁹ IFRC, "History" (Çevrimiçi) <http://www.ifrc.org/en/who-we-are/history/>, 06 Mayıs 2017.

hastalıklarıyla mücadele, sağlık eğitimi, aşı kampanyaları tıp ve sosyal yöneticilere eğitim sağlamak gibi faaliyetlere başlamışlardır.⁶⁰

IFRC afetlerden ve krizlerden etkilenen ülkelerde gerçekleştirilen insani yardım faaliyetlerini kontrol eder. Uluslararası müdahaleleri yönetir bunu yaparken üye ülkelerin ulusal personelinden faydalanır. Gıda, barınak, su yardımlarını organize ederken temizlik, iletişim ve sağlık hizmetlerine yönelik faaliyetler yürütür.⁶¹

Doğal afetlere ve salgın hastalıklara yönelik yardımlar Federasyon çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. 1923 yılında meydana gelen Japonya Depremi'nde 200 bin kişi hayatını kaybetmiş milyonlarca insan da evsiz kalmıştır. Bu depremde üstlendiği önemli rolden günümüze kadar tüm dünyada uluslararası afet yardımlarının sağlanması ve koordinasyonunda aktif olarak yer almaktadır. Federasyon olası afetlerdeki can kaybını ve fiziki kayıpları en aza indirmek için afet sonuçlarını değerlendirerek iyileştirme çalışmalarının yönetimi konusunda ulusal derneklere destek vermektedir.⁶²

IFRC afetlere yönelik yardım faaliyetlerini ulusal dernekler aracılığı ile yapmaktadır. Bu yardımlar dört temel alandan oluşmaktadır. Bunlar, insani yardım, afet müdahalesi, afete hazırlık ve toplum sağlığıdır.⁶³

Dernekler afetlere yönelik müdahalede iki ana hedefi vardır birincisi hayat kurtarma ikincisi ise yaşamı desteklemedir. Afetler yönelik acil yardımlar kurtarma ve afet sonrasında iyileştirme ve yeniden yapılandırma konularında yoğunlaşmaktadır.⁶⁴

Kızılhaç ve Kızılay Derneklerinin Uluslararası Faaliyetleri

Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri'ni afetlerden ve acil durumlardan sonra acil tıp müdahalesinden, hastane hizmetlerine, psikolojik desteğe kadar birçok faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetler için gönüllü yardım ekipleri kurmuşlardır. Bu ekipler insanlığın ortak değerlerini paylaşan ve amaçları insanlara faydalı olmak olan insanlardan oluşmaktadır. Kızılhaç ve Kızılay dernekleri öncelikle gönüllü yardım ekiplerine çeşitli eğitimler vermektedirler. Bu

⁶⁰ Kalle Löövi, "Acil Durum Yönetimine IFRC Açısından Bakış," **Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu**, Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Yay., Kasım 2002, s. 66.

⁶¹ PAHO, **a.g.e.**, p. 107.

⁶² Löövi, **a.g.e.**, s. 66.

⁶³ Haddow and Bullock, **a.g.e.**, p. 274.

⁶⁴ Löövi, **a.g.e.**, s. 68.

eğitimler arasında ön plana çıkanlar ilk yardım ve arama-kurtarma eğitimleridir. Ekip üyelerinin bir kısmı ise hali hazırda sağlık ya da güvenlik sektöründe çalışmakta olup bu alanlarda profesyonel kişilerdir. Dernekler yaptıkları ulusal ve yerel afet planlarında bu gönüllü ekiplere yer vermekte olup, bu alanda çalışma yapan diğer kurum ve kuruluşlar ile işbirliği halinde eğitim programları düzenlemektedirler. Gönüllü ekipler aldıkları eğitimler sayesinde her zorlu doğa koşullarında çalışabilecek durumdadırlar. Ambulanstan iş makinesine, kısa mesaj servisinden canlı yayın ve siren sesine kadar birçok araç türünü kullanabilmektedirler.⁶⁵

Bu bağlamda bir ulusal dernek olan Türk Kızılayı 2012 yılında yayınladığı ara faaliyet raporuna göre yılın ilk altı aylık döneminde dört farklı tarihte 6 gruba farklı içeriklerde “Afet Hazırlık ve Müdahale Eğitimleri” düzenlemiş, 146 personele eğitim vermiştir. Bu eğitimlerden bir tanesi afetler sonrasında ortaya çıkan acil barınma ve beslenme ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik kullanılan acil afet malzemeleri ile donanımlarının kurulum ve kullanımını kapsayan “Afet Malzemelerini Tanıma ve Çadır Kurma Eğitimi”dir. Bir başka eğitim ise afetler sonrası beslenme hizmetlerinin doğru ve etkin bir biçimde yürütülmesi için düzenlenen “Seyyar Mutfak Eğitimleri”dir.⁶⁶ Yine Bu kapsamda Türk Kızılayı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ve UNICEF işbirliğinde 16-18 Aralık 2011 tarihlerinde Ankara’da afet yönetiminde temel kavramlar, psikososyal yaklaşımlar, travmatik yaşantılarla baş etme gibi konu başlıklarını içeren eğitim programı düzenlemiştir.⁶⁷

Kızıllaç ve Kızılay dernekleri ülkelerinde afetlere hazırlık için plan hazırlamakta ve ulusal planların yapılmasını teşvik etmektedirler. Derneklerin verdiği eğitimler arasında dikkat çeken diğer bir alan ise sağlık ve tıp personeli için eğitimler ve ambulans hizmetleridir. Dernekler büyük ölçüde normal tipte hizmet sağlarlar ancak bu hizmetler daha çok afetlerden ve çatışmalardan zarar gören bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Afet bölgelerinde hastane ve sağlık kuruluşları çok büyük önem arz etmekte olduğundan dernekler sağlık tesisleri kurarak işletmektedirler yine bağlamda kan nakli ve kan bağışi hizmetleri derneklerin sorumluluk alanına dâhildir.⁶⁸

Türk Kızılayı uluslararası afet müdahale ve yardım faaliyetleri kapsamında 2006 yılında iç savaş nedeniyle açlık ve salgın hastalıklarla boğuşan Sudan’a yönelik T.C. Başbakanlık,

⁶⁵ A.e., s. 68-70.

⁶⁶ Türk Kızılayı Afet Yönetim Müdürlüğü, **2012 Yıllı Ara Dönem Faaliyet Raporu (Ocak – Haziran)**, Ankara, Kızılay Yay., 2012, s. 58.

⁶⁷ Türk Kızılayı Afet Yönetim Müdürlüğü, **2011 Yıllı Faaliyet Raporu**, Ankara, Kızılay Yay. 2011, s. 177.

⁶⁸ Löövi, a.g.e., s. 68-70.

Türkiye İşbirliği Kalkınma Ajansı (TİKA) ve T.C. Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içerisinde, 28 Mart 2006 tarihinde “Sudan İnsani Yardım Operasyonu” başlatmıştır. Bu operasyonda temel gıda ve barınak dâhil olmak üzere birçok kategoride yardım gerçekleştirilmiştir. Bu yardımların sağlık hizmetleri ayağında ise günde 300–350 hastanın kabul edildiği “Türk Kızılayı Sahra Hastanesi” önemli bir yer tutmaktadır. Bu hastane ile tedavi masraflarını karşılayamayacak durumda olan, yerlerinden edilmiş ve kamplarda yaşayan insanlara sağlık hizmetleri sunulmuştur. 30 Temmuz 2006 tarihinde hizmete açılan hastanede 2006 sonu itibarıyla 33.000’e yakın hastaya sağlık hizmeti sunulmuş olup, 300’ün üzerinde ameliyat gerçekleştirilmiştir.⁶⁹

Özellikle milyonlarca insanı etkileyen büyük afetlerde su, temel gıda ve barınma hizmetleri ve diğer iyileştirme faaliyetleri ulusal derneklerin yürüttüğü en önemli çalışmalardır. Yine afetlerden sonra yakınları hakkında bilgi edinmek isteyen kaygılı insanları bilgilendirme; hayatta kalanları ailelerine ulaştırma ve konaklama hizmetleri derneklerin faaliyetleri arasındadır. Afetlerden sonra ortaya çıkan psikolojik etkilere yönelik dernekler bünyesinde sosyal refah uzmanları ve psikologlar çalışmaktadır.⁷⁰

Türk Kızılayı, birçok uluslararası afet müdahalesinde yer almış bir ulusal dernektir. Son yıllarda ön plana çıkan müdahalelerinden biri 11 Ağustos 2012 yılında İran’ın Tebriz şehrine 59 km uzaklıktaki Ahar Kasabası’nda meydana gelen ve 306 kişinin hayatını kaybedip 2 bin 500 kişinin yaralandığı depreme yönelik yardım faaliyetleridir. Deprem bilgisi Türk Kızılayı’na ulaşınca Ankara’da bulunan Afet Koordinasyon Merkezi (AFOM) aracılığı ile İran Kızılayı’na yardım teklifi yapılmış ve afet bölgesine en yakın Türk Kızılayı birimi olan Kuzey Anadolu Bölge Afet Yönetim Merkezi (Erzurum) alarm durumuna geçmiş, burada kriz masaları oluşturulmuştur. İlk olarak içme suyu, meyve suyu, çay, makarna, küp şeker, süt, bisküvi, battaniye ve aile mutfak setinden oluşan insani yardım malzemeleri ile yüklü 2 adet tır ve bir adet afet öncü haberleşme aracından oluşan konvoy harekete geçmiştir. Yine bu kapsamda 15 Ağustos 2012 tarihinde İran Kızılayı’ndan gelen yardım talebi üzerine Ankara’dan gönderilen 34 adet Mevlana Prefabrik Evi yüklü üç adet tır ile Van Erciş Ekip Koordinatörlüğü’nden 2

⁶⁹ Türk Kızılayı Afet Müdahale ve Yardımlar Yönetimi Bölümü, **2006 Yıllı Faaliyet Raporu**, Ankara, Kızılay Yay. 2006, s. 50.

⁷⁰ Löövi, **a.g.e.**, s. 68-70.

adet 6 gözlü tuvalet konteyneri yüklü 1 adet tır 25 Ağustos 2012 tarihinde Tebriz'e ulaştırılmıştır.⁷¹

Türk Kızılayı'nın katıldığı bir başka büyük uluslararası afet yardım operasyonu ise 9 Kasım 2013 tarihinde Filipinler'de meydana gelen ve 6 bin kişinin ölümüne neden olan tayfun sonrası yapılan afet müdahalesidir. Bu kapsamda Türk Kızılayı, AFAD tarafından sağlanan kargo uçağı ile maddi değeri 320 bin doları aşan toplam 424 adet çadır, 5 bin 125 adet battaniye ve 550 adet mutfak seti Filipinler'in başkenti Manila'ya sevk edilmiştir. Yine bu kapsamda bölgeye giden Türk Kızılayı ekipleri Cebu şehrinden temin edilen ve 14.000 aileyi kapsayan gıda paketleri ve Filipin Kızıllağı ile birlikte tespit edilen ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır.⁷²

Filipinlerde 2013 yılında meydana gelen afetlere yönelik uluslararası yardım faaliyetlerinde bulunan başka ulusal dernek ise Amerikan Kızıllağı'dır. Dernek Ağustos-Aralık ayları arasında maddi değeri 241 bin doları aşan su, sağlık, barınma yardımında bulunmuştur.⁷³ Amerikan Kızıllağı'nın bir diğ er uluslararası insani yardım müdahalesi ise 2013 kuraklık ve normalin altında yağış nedeniyle açlık afeti ile karşı karşıya kalan Zimbabve'ye yönelik gerçekleşmiştir. Amerikan Kızıllağı gıda, su ve tarım destekleri olmak üzere toplam 50 bin doların üzerinde yardım gerçekleştirmiştir.⁷⁴

Sonuç

Tarih boyunca birçok afete maruz kalmış ve afetlerle mücadele hususunda büyük tecrübeler edinmiş insanlık afetlere müdahale konusunda uluslararası dayanışmanın ve bütüncül müdahalenin önemini anlamıştır. Bu anlayışla afetlerin türleri farklı olsa da meydana getirdikleri etkiler büyük ölçüde ortaktır. Bu bağlamda gerek doğal gerekse insan kaynaklı olsun, bütün afetlere yönelik afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında olmak üzere bütüncül bir müdahale gereklidir. Bu bütüncül müdahalenin içerisinde sosyal yardımlar ve

⁷¹ Türk Kızılayı, "İran İnsani Yardım Operasyonu," (Çevrimiçi) http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/1353074959_web.xIran_Insani_Yardim_Operasyonu.06_11_12.pdf, 16 Mayıs 2017, s. 1-3.

⁷² Türk Kızılayı, "Filipinler İnsani Yardım Operasyonu," (Çevrimiçi) <http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/FilipinlerInsaniYardimOperasyonu-Mart2014.pdf>, 17 Mayıs 2017, s. 2-3.

⁷³ The American Redcross, "Philippines Typhoons, Floods, and Earthquake," (Çevrimiçi) <http://newsroom.redcross.org/2014/02/21/disaster-update-philippines-typhoons-floods-and-earthquake/>, 17 Mayıs 2017.

⁷⁴ The American Redcross, "American Red Cross Contributes \$50,000 to Zimbabwe Food Security," (Çevrimiçi) <http://newsroom.redcross.org/2014/01/29/disaster-update-american-red-cross-contributes-50000-to-zimbabwe-food-security/>, 17 Mayıs 2017.

hizmetler önemli yer tutmaktadır. Bu yardım faaliyetlerinin yürütülmesinde ise uluslararası kuruluşlarının rolü ve önemi büyüktür.

Afetlerin fiziki, ekonomik, sosyal ve psikolojik etkileri toplumların öncelikle üstesinden gelmesi gereken sorunları olarak görülmektedir. Afetlerin zararlarını en aza indirmek amacıyla her toplum sahip olduğu coğrafi şartlar, yaşadıkları tecrübeler ve sosyo-kültürel yapılarına göre farklı afet yönetimi sistemleri geliştirmiştir. Afetlere yönelik müdahale anlayışı ve oluşturulan afet yönetimi sistemleri küreselleşme ile beraber ortak bir zemine doğru ilerlemektedir. Bunun yanı sıra afetlere yönelik müdahaleler ulusal bir sorun olmaktan öte, uluslararası bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır.

Kaynakça

AFAD: UNDP ile İşbirliği Protokolü İmzalandı,” (Çevrimiçi) <https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=2709>, 17 Mart 2017.

Anderson , William A.: “Military Organizations in Natural Disasters: Established and Emergent Norms,” **American Behavioral Scientist**, 1970, V. 13, p. 415-422.

BBC Turkish: “Depreme NATO Yardımı,” (Çevrimiçi) www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/10/051020_nato_quake.shtml 30 Nisan 2017

BM OCHA: **Annual Report**, 2012.

Collins, Andrew E.: **Disaster and Development**, USA, Routledge Pub., 2009.

Coppola, Damon P: **Introduction to International Disaster Management**, Second Edition, USA, Elsevier Pub., 2011.

Edwards, Frances L. And Friedrich Steinhäusler: **NATO And Terrorism: On Scene: New Challenges for First Responders and Civil Protection**, The Netherlands, Springer Pup., 2007.

Forsythe, David P. and Barbara Ann J. Rieffer-Flanagan: **The International Committee of the Red Cross: A Neutral Humanitarian Actor**, New York, Routledge Pub., 2007.

Gunn, , S. William A.: **Dictionary of Disaster Medicine and Humanitarian Relief**, New York, Springer Pub., 2013.

Haddow, George D. and Jane A. Bullock: **Introduction to Emergency Management**, Third Edition, USA, Elsevier Pub., 2011.

Hofmann, Charles-Antoine and Laura Hudson: “Military Responses to Natural Disasters: Last Resort or Inevitable Trend”, **Humanitarian Exchange Magazine**, 2009, September 44, p. 29-31.

IFRC: “History” (Çevrimiçi) <http://www.ifrc.org/en/who-we-are/history/>, 6 Mayıs 2017.

Jochems, Maurits: “NATO's Growing Humanitarian Role,” (Çevrimiçi) <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/english/art4.html>, 22 Nisan 2017.

Kızılay: “Genel Başkan Akar: ICRC Tarafsızlığını Yitirdi” (Çevrimiçi) http://new.kizilay.org.tr/kurumsal/ghaber_yazdir.php?t=1181 5 Mayıs 2017.

Kızılay: “İran İnsani Yardım Operasyonu,” (Çevrimiçi) http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/1353074959_web.xIran_Insani_Yardim_Operasyonu.06_11_12.pdf, 16 Mayıs 2017.

Kızılay: Afet Müdahale ve Yardımlar Yönetimi Bölümü, **2006 Yıllı Faaliyet Raporu**, Ankara, Kızılay Yay. 2006.

Kızılay: Afet Yönetim Müdürlüğü, **2011 Yıllı Faaliyet Raporu**, Ankara, Kızılay Yay. 2011.

Kızılay: Afet Yönetim Müdürlüğü, **2012 Yıllı Ara Dönem Faaliyet Raporu (Ocak – Haziran)**, Ankara, Kızılay Yay., 2012.

Löovi, Kalle: “Acil Durum Yönetimine IFRC Açısından Bakış,” **Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu**, Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Yay., Kasım 2002, s. 57-76.

MacGarty, David and David Not: **Disaster Medicine: A Case Based Approach**, London, Springer Pub., 2013.

Medcalf, Jennifer: **Going Global Or Going Nowhere? NATO's Role in Contemporary International Security**, Germany, Peter Lang Pub., 2008.

Milloy, John C.: **The North Atlantic Treaty Organization, 1948-1957: Community or Alliance?**, Monreal, McGill-Queen's University Press, 2006.

PAHO: **NATURAL DISASTERS: Protecting the Public's Health**, USA, PAHO Scientific Publication No. 575, 2000.

Penuel, K. Bradley and Matt Statler: **Encyclopedia of Disaster Relief**, Volume 2, London, UK, Sage Pub., 2011.

Penuel , K. Bradley and Matt Statler: **Encyclopedia of Disaster Relief**, Volume 2, London, UK, Sage Pub., 2011.

Peter, Thomas: “Acil Durum Yönetimine OCHA-INSARAG Açısından Bakış,” **Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu**, Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Yay., Kasım 2002, s. 39-46.

Pinkowski, Jack: **Disaster Management Handbook**, New York, USA, CRC Press, 2008.

Pohl, Florian: **Modern Muslim Societies**, New York, Marshall Cavendis Corporation, 2011.

Skogly, Sigrun: “Is There a Right Not To Be Poor?” **Human Rights Law Review**, Vol. 2, No: 1, , 2002, p. 59-80.

Smith, Gavin: **Planning for Post-Disaster Recovery: A Review of the United States Disaster Assistance Framework**, USA, Peri Pub., 2011.

Somer, Eevert G.J.: “Acil Durum Yönetimine NATO Açısından Bakış,” **Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu**, Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Yay., Kasım 2002, s. 47-55.

Sundar ,I. and T. Sezhiyan: **Disaster Management**, New Delhi, India, Sarup&Sons Pub., 2007.

The American Redcross: “American Red Cross Contributes \$50,000 to Zimbabwe Food Security,” (Çevrimiçi) <http://newsroom.redcross.org/2014/01/29/disaster-update-american-red-cross-contributes-50000-to-zimbabwe-food-security/>, 17 Mayıs 2017.

The American Redcross: “Philippines Typhoons, Floods, and Earthquake,” (Çevrimiçi) <http://newsroom.redcross.org/2014/02/21/disaster-update-philippines-typhoons-floods-and-earthquake/>, 17 Mayıs 2017.

UN: “The UN in Brief,” (Çevrimiçi) <http://www.un.org/Overview/uninbrief/>, 23 Aralık 2016.

UN: **Basic Facst about United Nations**, New York, United Nations Pub., 2011.

UN: **Yearbook of United Naitons: 2000 Edition**, USA, Un Pub., 2002.

UNDP: **Preventing Crisis Enabling Recovery, Review of UNDP’s Work in Conflict and Disaster-Affected Countries**, New York, UNDP Pub., 2012.

Watkins, Kevin: **The Oxfam Poverty Report**, UK, Oxfam Pub., 1995.

Witsschi-Cestari, Alfredo : “Acil Durum Yönetimine UNDP Açısından Bakış,” **Uluslararası Acil Durum Yönetimi Sempozyumu**, Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü Yay., Kasım 2002, s. 31-36.